

روایتی از زندگی و کارنامه‌ی سیاسی و اجتماعی

امیرالمؤمنین

تألیف:

دکتر عمادالدین فیاضی

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

واحد یادگار امام خمینی

محمد رحیمی پاریز

مجلس

۱۳۹۵

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

میراث

سرشناسه	فیاضی، عمادالدین، ۱۲۱۱
عنوان و نام پدیدآور	روایتی از زندگی و کارهای سیاسی و اجتماعی امیر لشکر عبدالله امیر طهماسب / تألیف عمادالدین فیاضی، محمد رحیم پارسا.
مشخصات نشر	تهران : میرماه، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۳۰۴ ص: مصور (رنگی).
شابک	۲۵۰۰۰۰ ریال: ۳-۲۶۸-۳۳۳-۶۰۰-۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیضا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	طهماسبی، عبدالله، ۱۲۶۰ - ۱۳۰۷.
موضوع	ایران - تاریخ - پهلوی، ۱۳۰۴ - ۱۳۲۰
موضوع	Iran - History - Pahlavi, 1925 - 1941
موضوع	ایران - تاریخ - قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ ق.
موضوع	Iran - History - Qajars, 1779 - 1925
شناسه افزوده	رحیمی پارسا، محمد، ۱۳۵۹ -
رده بندی کنگره	۱۳۹۵: ۹/ط۱۴۷۴ DSR
رده بندی دیویی	۹۵۵/۰۷۵۲۰۹۲
شماره کتابشناسی ملی	۴۵۰۶۹۲۷

رویش از زندگی و کارنامه‌ی سیاسی و اجتماعی

میرماہ
کتابخانه

ناشر: میرماہ

پژوهش و نگارش: ددترعم بدین فیاضی، محمد رحیمی پارسا

حروفچینی: مهندس رسون نقی‌زاده

گرافیک جلد: مهدیه ناظم‌زاده

گرافیک متن: مرگان باقرزاده مردانی

لیتوگرافی و چاپ: قائم‌چاپ‌جوربند

صحافی: افشین

نوبت و سال انتشار: نخست / ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۳۳-۲۶۸-۳

تمام حقوق نشر برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

تجریش، دزاشیب، خیابان شهید رمضانی، کوی شهید مرتضی عباسی، پلاک ۳، واحد ۲

تلفن: ۲۲۷۲۲۹۰-۱ و ۲۲۷۵۹۲۰۳-۴ فاکس: ۲۲۷۱۹۵۲۳

email: info@mirmah.com

www.mirmah.com

مقدمه

به نظر توماس کارلایل (۱۷۹۵-۱۸۸۱) فیلسوف و مورخ انگلیسی، تاریخ چیزی نیست جز شرح احوال مشاهیر، نهضت‌ها، بحران‌ها، بشری... به نظر وی هیچ نهضتی در عالم نیست که از راه شرح احوال شخصیت‌ها و به‌وسیله آنها وارد تاریخ شده باشد. اصلاحات، بنیادها، دوره‌های تاریخ نوین و حتی قوانین مربوط به اساس حکومت‌ها نیز به کمک شرح احوال اشخاص مشهور توجیه و تبیین می‌شود، هرچند که سخن کارلایل درباره اهمیت نقش شخصیت‌ها در تاریخ عراق آمیز به نظر می‌رسد اما واقعیت این است که داستان سرگذشت اشخاص همیشه پاره‌ای از ریخت‌های تاریخی هر ملت است؛ روایتی که می‌توان روح تاریخ زمانه و زوایای نهفته در جوامع انسانی را در ویرای این جست‌وجو کرد.

آگاهی از زندگی بزرگان و شخصیت‌های تاریخی، سیمی فرهنگی از دیدگاه ادیب و مورخ شهیر، زندنام دکتر عبدالحسین زرین‌کوب به انسان کمک می‌کند که خود بشناسد و با مقایسه خود و احوال دیگران انگیزه‌ها و اسرار نهفته رفتار خویش را دریابد؛ با خواندن سرگذشت علما، سیاستمداران و رجال خود را ارزیابی کند و در ارتباط با دیگران مسئولیت و حق خود را بیشتر بشناسد. با آگاهی از حلال و حرام، رزگان ما نه تنها از تجربه‌ها و نقاط قوت و ضعف آنها آگاه می‌شویم، بلکه با استفاده از آن در مسیر زندگی موفقیت‌های بیشتری کسب می‌کنیم و باید‌ها و نبایدها را می‌آموزیم.

تاریخ کشور ما بخصوص تاریخ معاصر ایران ناظر و شاهد حوادث، جریان‌ها و ظهور شخصیت‌هایی برجسته در زمینه‌های مختلف بوده است. شخصیت‌هایی که در صحنه‌های مهم تاریخی، نقشی سرنوشت‌ساز داشته و با وجود تاثیرگذاری عمیق بر جریان‌های سیاسی و اجتماعی کمتر به نقش واقعی آنها پرداخته شده یا در پرتو برخی ملاحظات سیاسی سخنی در خور شأن و منزلت یا تاثیرگذاری واقعی

آنها در زمان خودشان، گفته نشده است. روشن شدن قسمتی از تاریخ رجال این کشور در محور تحولات ژرف جامعه به دور از هرگونه قضاوت‌های شتاب زده و جانبدارانه و با تکیه بر اسناد و مدارک متقن نه تنها می‌تواند تا حدود زیادی ما را در بازگ کردن حقایق زندگی این شخصیت‌ها رهنمون شود، بلکه نتایج حاصل از این تحقیقات نیز می‌تواند راهنما و راهگشای آیندگان باشد.

امیر لشکر عبدالله خان امیر طهماسب که در این کتاب به زندگی و فعالیت‌های گسترده وی می‌پردازیم، یکی از نمونه‌هایی است که کارنامه‌ی زندگی و خدماتش کمتر شناخته شده است. بدون تردید شخصیتی همچون امیر لشکر عبدالله خان امیر طهماسب از جمله رجال نظامی کشور ماست که در شرایط بسیار دشواری توانست اقدامات قابل توجهی در ماموریت‌های خود انجام دهد. هدف اصلی کتاب حاضر این است که با یاد مختلف شخصیت عبدالله خان را به دور از هرگونه جانبداری به کمک منابع و اسناد جدید روشن کنیم. در این رهگذر جنبه‌های مختلف زندگی پر فراز و نشیب او را به تصویر بکشیم.

عبدالله خان امیر طهماسب یکی از رجال شهیر و خوش نام نظامی در زمان خویش بود. درایت، تیزهوشی و مدیریت مردم و برخلاف بسیاری از رهبران و فرماندهان نظامی زمانه‌اش، چنان بود که در هر پست و مقامی که بر او مقرر می‌شد با تدبیر، مردم و زیردستان را شیفته خود می‌کرد، به نحوی که از دل و جان به اطاعت او می‌امانده و بهین‌ترین سلوک و هوشمندی او در اداره امور موجب شد که نه تنها در زمان آخرین بازمانده سلسله قاجار اعتبار بسیار به قابل توجهی برخوردار باشد، بلکه در موج جدید تغییرات حکومتی از زمان به قدرت رسیدن رضایان سران تا اوایل سلطنت پهلوی با وجود رقابت‌های سنگین آن دوران و سعایت‌ها و دشمنی‌هایی که بر سر او جریان بود، در اکثر ماموریت‌های خود به عنوان شخصی موفق و موثر جلوه کند. در آذربایجان به عنوان فرمانده کل شمال غرب، در مواجهه با عشایر و اکراد سرکش شمال غرب، در کسوت حاکم نظامی تهران، در عهد نخستین وزیر جنگ سلسله پهلوی و وزیر فوائد عامه همه و همه مصدر خدمات شایان توجهی بود. در این بنا به روایت اسناد و مدارک، وی یکی از مهمترین عوامل تغییر سلطنت از قاجاریه به پهلوی در ایران بود و در جهت استقرار سلطنت رضاشاه پهلوی نقش بسیار پررنگی داشت.

این شرح حال به گونه‌ای تنظیم شده است که هر شخصی که علاقمند به آگاهی از تاریخ معاصر ایران در اواخر دوره قاجار و اوایل سلطنت پهلوی باشد، می‌تواند مطالب قابل توجه و بدیعی را در آن بیابد؛ مطالبی که در جای دیگر شاید نتوان به راحتی به دست آورد. با توجه به اینکه اطلاعات جمع‌آوری شده و اسناد و عکس‌های مورد استفاده در این کتاب منحصر به فرد بوده و علاوه بر استفاده از اسنادی که از مراکز مختلف آرشیوی جمع‌آوری شده، از مجموعه اسناد خانوادگی نیز که تاکنون در جایی انتشار نیافته، استفاده شده است؛ یقیناً مستند و خواندنی است.

اشاره به نکته‌ای ضروری است و آن مسأله اختصار نام «سولشگر امیر عبدالله امیر طهماسب» است. وی در بین نزدیکان و دوستانش مشهور و ملقب به عبدالله خان بود، ما نیز به جهت اختصار این عنوان را در مباحث مختلف به کار برده‌ایم.

مطالب این کتاب در شش فصل ارائه شده است. برای ورود به بحث و برخورداری از پیشینه فعالیت‌های نظامی عبدالله خان فصل اول را به بررسی مختصری از تاریخچه قزاقخانه در ایران اختصاص داده‌ایم. در واقع برای درک و فهم بهتر مراحل مختلف زندگی او، نگاهی گذرا به تشکیلات نظامی این عصر یعنی نیروی قزاق و سیر تحول و تطور آن حائز اهمیت خواهد بود، بنابراین آوردن چنین پیشینه‌ای ضرورتی از رنایذیر است.

فصل دوم اختصاص به زندگی‌نامه عبدالله خان دارد. در این فصل سعی نموده‌ایم تا با تکیه بر اسناد و مدارک خانگی، عصر به نزدیکان درجه اول، تصویر روشنی از زندگی و فعالیت ایشان ارائه دهیم. در این فصل مجتهدانه به بررسی زندگی ورود وی به قزاقخانه، ریاست گارد شاه‌ی احمدشاه مقارن با کودتای ۱۲۹۹ و نقش و جایگاه او در ساختار و رهنمایی تأسیس ارتش نوین در دوران رضاخان اشاره می‌شود. در فصل سوم به اقدامات عبدالله خان در حکومت آذربایجان و سر و سامان دادن به آن ایالت پرداخته شده است؛ این فصل با نگاه مختصر به تاریخچه آذربایجان آغاز شده و سپس به مهمترین اقدامات عمرانی وی در استان آذربایجان و حفظ امنیت نظامی و علقه با خلع سلاح و سرکوبی ایلات سرکش شاهسون و اگراد ادامه می‌یابد. نقش عبدالله خان در انتخابات مجلس پنجم و عملکرد وی در مورد اقبال السلطنه ماکویی پایان بخش این فصل خواهد بود.

در فصل چهارم که از فصول بسیار مهم این کتاب است، فعالیت‌های گسترده و تلاش‌های بی‌وقفه عبدالله خان را در تهران و نقش کلیدی او را در انقراض قاجاریه داریم. اقداماتی که در این راستا به عنوان حاکم نظامی تهران در جایگزینی حکومت جدید در خور توجه است. در فصل پنجم به پوهای عبدالله خان را در وزارت جنگ به عنوان نخستین وزیر جنگ رضاشاه دنبال کرده و به دسیسه‌های در رقیبان نظامی برایش تدارک دیده بودند که در نهایت موجب سقوط وی از وزارت جنگ شده و نیز به انتشار نشده از دفاعیه او در قبال اتهامات وارده را آورده‌ایم. در فصل ششم به ادامه زندگی سیاسی عبدالله خان در کسوت وزیر فوائد عامه و خدمات ارزشمندی که در آخرین مأموریت خود داشت، پرداخته و در پایان به چگونگی واقعه تاسف بار ترور مشکوک و کشته شدن این شخصیت برجسته درگذشته رازان لرستان می‌پردازیم.

تاکنون پژوهش‌های پراکنده‌ای در کتب شرح حال رجال دربارهٔ عبدالله خان نگاشته شده، ما برای گردآوری و تالیف این مجموعه به کتاب‌های مختلفی رجوع نمودیم در اینجا شرح مختصری از برخی از مهمترین کتاب‌هایی که بیشتر مورد استناد ما بوده، آورده شده است.

بازیگران عصر طلایی نوشته ابراهیم خواجه نوری از جمله کتبی است که در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است. خواجه نوری در این کتاب از چند شخصیت سیاسی و نظامی از جمله عبدالله خان امیرطهماسب و زندگی‌نامه او و اقدامات وی در به قدرت رسیدن رضاخان یاد کرده است. وی در برخی از مطالب کتاب خود سعی نموده تا مطالب منصفانه‌ای در خصوص شخصیت‌های کتابش ارائه دهد، اما در برخی مطالب از آنجایی که هیچ سند و مدرکی برای ادعای خویش ارائه نداده است، نمی‌توان به مطالب آن اعتماد نمود از جمله دربارهٔ علت واقعی برکنار شدن عبدالله خان از مقام وزارت جنگ، اما در مورد نقش او در آذربایجان و سر و سامان دادن به وضعیت آن دیار و همچنین بازگشت به تهران مطالب قابل توجهی دارد که اسناد تابع دیگر در این باره هماهنگ است. خواجه نوری بر این عقیده است که رضاخان چگونه با زیرکی و تالاک‌های تانست خود را با کمک افرادی همچون طهماسبی، تیمورتاش، آیرم و دیگران به قدرت برساند.

روزشمار تاریخ معاصر ایران، این کتاب از شمندر ۵ مجلد و توسط مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی انتشار یافته است، این کتاب در معایسه با سایر رزمارهای تاریخ معاصر ایران از دقت و تفصیل بیشتری برخوردار است و برای نگارش آن از منابع متعددی استفاده شده است. در این کتاب‌ها علاوه بر «اسناد کاخ مرمر»، برای حفظ قالب تقویم نگاری (کرونولوژی) نشان دادن نمایی منسجم از فضای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن دوره، منابع دست اول، رزنامه‌های آن دوره، کتاب‌هایی که منابع اصلی آن دوره تاریخی به شمار می‌روند، و نیز اسناد مراکز، حبس، ریشیو ملی کشور انگلستان، مرکز اسناد وزارت امور خارجه ایران، سازمان اسناد ملی ایران و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی در تدوین این اثر استفاده شده است. ما نیز در این زندگینامه از هر پنج جلد آن استفاده نموده‌ایم. بیشتر گزارش‌های عبدالله خان به‌خصوص زمانی که امیر لشکر شمال غرب بود به‌صورت پراکنده در این کتاب جمع‌آوری شده است و این مطالب هم از جهت حجم قابل توجه و هم گزارش‌های دقیق، اثر بسیار بی‌نظیری است.

کتاب ارتش و حکومت پهلوی توسط استفانی کرونین نگاشته شده و با ترجمه غلامرضا علی بابایی در سال ۱۳۷۷ به بازار نشر عرضه شده است. نویسنده با تکیه بر منابع متعدد و دست اول فارسی و نیز

زبان‌های اروپایی با بکارگیری روش علمی تحقیق و عدم توجه به شایعات تاریخی، به تحلیل و بررسی کودتای ۱۲۹۹ ش، پرداخته و چگونگی تکوین ارتش نوین رضاشاهی را با دقت و حوصله فراوان به رشته تحریر درآورده است.

کتاب یادداشت‌هایی از آشوب‌های عشایری و سیاسی آذربایجان نوشته عبدالله خان امیرطهماسب است که چاپ اول آن در پاییز ۱۳۸۸ به وسیله انتشارات پردیس دانش چاپ شده است. امیر طهماسب در این کتاب یادداشت‌هایی که مربوط به اوضاع آذربایجان بوده را آورده و تحولات و قیام‌های آن منطقه از جمله قیام خیابانی و آشوب‌های دوران حکومت خود در آذربایجان را نام برده است. وی در کتاب خود در مورد سرکوب ایلات شاهسون، اقبال السلطنه ماکویی، سرکوب ایلات کرد منطقه و برقراری و ایجاد آرامش سبب در آذربایجان گزارش‌های مفصلی ارائه نموده است. ما در این کتاب بخصوص در بخش ایلات و عشایر از این اثر بهره‌ایم.

تاریخ ۲۰ ساله ایران، اثری هشت جلدی از حسین مکی است که جلد اول آن به کودتای ۱۲۹۹ و نقش بیگانگان در این کودتا پرداخته است. این اثر در سال ۱۳۳۳ خورشیدی بعد از رفتن رضاشاه از ایران و آزادشدن نگارش و حذف تدریجی سانس‌ها از سوی انتشارات امیرکبیر به چاپ رسیده است. در این کتاب از زندگی احمدشاه و رفتن او به خارج از کشور و سقوط سلطنت قاجاریه و نیز افرادی که در به قدرت رساندن رضاخان نقش مهمی داشته‌اند، سخن به میان آمده است. این کتاب درباره عبدالله خان مطالب جالب توجهی دارد. جلد‌های دیگر کتاب مذکور از حکومت پهلوی و چارچوب‌های سیاسی و نظامی آن پرده برداشته است.

خاطرات نخستین سپهبد ایرانی در دو جلد، نوشته سپهبد احمد امیراحمدی است که به کوشش غلامحسین زرگری‌نژاد به چاپ رسیده است. جلد اول آن شامل اسناد و خاطرات آن در مورد حوادث حکومت پهلوی اول و به قدرت رسیدن رضاخان به عنوان شاه ایران و همچنین سانس‌های افرادی که یاریگر وی بودند مطالبی را بیان نموده است. امیر احمدی که خود از افراد مورد اطمینان رضاشاه و از نزدیکان با کارهای او ارتباط داشته است، از جمله افرادی است که شاهد عینی قوت امیر طهماسب بوده است. در کتاب حاضر به‌صورت گسترده از خاطرات وی استفاده نموده‌ایم.

تاریخ مختصر احزاب سیاسی اثر دو جلدی نوشته محمدتقی بهار است که توسط انتشارات امیرکبیر به چاپ رسیده است. بهار در مورد تاریخ معاصر ایران و همچنین احزاب و شخصیت‌ها نکات کلیدی خوبی را به رشته تحریر درآورده است. وی که خود از شخصیت‌های سیاسی معاصر ایران به حساب می‌آید با تحلیل وقایع دوران خویش، و احزاب فعال و همچنین بررسی شخصیت‌های گوناگون از جمله عبدالله خان

در اثر خود پرداخته است. این کتاب در خصوص ارتش نوین و فرماندهانی چون امیر طهماسب مطالب جالب توجهی دارد.

سفرهای رضا شاه کبیر به لرستان؛ نویسنده این کتاب محمدرضا والی زاده معجزی است و انتشارات انجمن ادب و قلم لرستان آن را به چاپ رسانده است. در این کتاب به سفرهای رضاشاه به لرستان و دستور سرکوب ایلات و خوانین آن دیار توسط وی و همچنین بررسی راههای لرستان و کشته شدن طهماسبی در لرستان به دست یاغیان لرستان اشاره شده، در فصل ششم این پژوهش از کتاب یاد شده استفاده شده است. سیری در تاریخ ارتش ایران نوشته سرتیپ میرحسین یکرنگیان که چاپ اول آن در سال ۱۳۳۶ انتشار یافته است عنوانی که ویراست نخست این کتاب داشته، گنگون کفنان یا گوشه‌ای از تاریخ نظامی معاصر بود. این کتاب در چاپ دوم با ویراستاری مجدد در سال ۱۳۸۴ با عنوان جدید «سیری در تاریخ ارتش ایران» انتشار یافت. در این کتاب درباره تشکیلات ارتش ایران از آغاز تا سال ۱۳۲۰ توضیح داده شده و به عنوان یکی از اثر حائز اهمیت درباره تشکیل ارتش ایران مورد استفاده پژوهشگران داخلی و خارجی است.

رضاشاه (خاطرات سال‌های بی‌ودی، شمس پهلوی، علی ایزدی) این کتاب که دربردارنده مجموعه خاطرات سلیمان بهبودی، محمد پهلوی و علی ایزدی است توسط انتشارات طرح نو و در پاییز ۱۳۷۲ به اهتمام غلامحسین میرزا صالح انتشار یافته است. در این کتاب خاطرات سه نفر یاد شده از به قدرت رسیدن رضاخان و نقش رجال سیاسی و نظامی در خلع قاجار به توضیحاتی ارائه می‌دهد. این خاطرات خود اسناد مهم و محکمی در تشریح موقعیت خاندان پهلوی در تاریخ معاصر ایران است. در پژوهش حاضر از بخش‌هایی از این کتاب بهره برده‌ایم.

خاطرات و خطرات، کتاب خاطرات و خطرات نوشته بهمن خا، مخبرالسلطنه هدایت است. وی که خود یکی از رجال به نام تاریخ معاصر ایران بوده و خدمات گسترده‌ای در پست‌های مهم به کشور ارائه نموده است در این کتاب به بیان برخی وقایع پرداخته؛ وقایعی که گویا خود را نزدیک شاهد برخی از آنها بوده است. وی در کتاب خود در مورد مرگ امیر طهماسب و شرح خدمات وی مطالب جالب توجهی دارد که در این کتاب مورد استناد قرار گرفته است.

روزنامه‌ها و اسناد

برای تکمیل اطلاعات جهت تدوین کتاب حاضر از محتوای برخی روزنامه‌ها که مربوط به وقایع آن زمان بوده، به صورت گسترده‌ای استفاده شده است. در این میان روزنامه‌های مهم آن زمان مانند: روزنامه

کاوه چاپ برلین، حبل المتین، روزنامه اطلاعات، روزنامه ایران، روزنامه شفق سرخ، روزنامه اتحاد، روزنامه کار، روزنامه خاطرات محمدحسن خان اعتماد السلطنه، مرد آزاد، روزنامه خاطرات عین السلطنه و روزنامه طوفان را می‌توان نام برد.

اسناد به طور کلی یکی از مهمترین منابع مهم تاریخی محسوب می‌شوند و شاید گویاترین منبع هر دوره تاریخی اسناد و مدارک آن دوره باشند. مسلماً هر چه به دوران معاصر نزدیک می‌شویم انبوهی از اسناد در مراکز آرشیوی و در دست خانواده‌ها موجود است که می‌توان برای غنی‌تر کردن پژوهش‌های معاصر از آنها بهره گرفت. اسناد گاه آینه تمام نمای پیشینه ظهور و بروز و روند فعالیت‌های مختلفی است که در تاریخ می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد و بدون استفاده از اسناد به‌ویژه در حوزه تاریخ معاصر ایران، هیچ‌گاه نمی‌توان درباره موضوعات تاریخی از جمله بیوگرافی شخصیت‌های سیاسی و نظامی تحقیقات جامع و کاملی ارائه نمود.

در این کتاب تلاش کرده‌ایم که با دقت در خلاصه‌های تاریخی مورد نظر، بخشی از شواهد مسلم را در آیین اسناد مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و وقایع مهم زندگی عبدالله خان را در اسناد تاریخی جستجو کنیم. مهمترین مراکز اسنادی که به آن مراجعه شد عبارتند از: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، مرکز اسناد وزارت امور خارجه، مرکز اسناد تاریخ معاصر ایران و مرکز اسناد انقلاب اسلامی؛ اما بخش مهمی از اسناد شامل اسناد خانگی خاندان امیر طهماسب توسط یکی از نوادگان امیر عبدالله، سرکار خانم سوسن امیر طهماسب به نمایندگی از خاندان امیر طهماسب در اختیار ما قرار گرفت که جای تقدیر و تشکر فراوان دارد. در پایان کتاب، در بخش پیوست‌ها گزیده‌هایی از مهمترین اسناد (که اغلب دارای خطوط پیچیده و دشوار بوده‌اند) و عکس‌های مربوط به عبدالله خان را آورده‌ایم.

آخرین بخش منابع و مأخذ این تحقیق مصاحبه‌هایی است که نگارنده شخصاً با نزدیکان سرلشکر عبدالله خان انجام داده است. نخستین گفتگو، مصاحبه با کوچکترین فرزند امیر طهماسب، سرکار خانم جناب ناصر امیر طهماسب است که از طریق تلفن انجام شد؛ ایشان علیرغم کهولت سنی، سمیانه طی گفتگوهای مفصل نکات بسیار ارزنده‌ای از زندگی شخصی و اجتماعی پدرشان را بیان نمودند که در سایر اسناد و منابع یافت نمی‌شود. گذشته از گفتگوهای مذکور و استفاده از یادداشت‌های ایشان، از گفتگوها و همکاری‌های بی‌شائبه سایر نوادگان امیر عبدالله بهره بردیم که از طریق ایمیل، کپی اسناد و عکس‌ها در اختیار قرار گرفته و در برخی بخش‌های این کتاب استفاده شد.

لازم به ذکر است که اگر همت بلند و پی‌گیری‌های مشفقانه سرکار خانم سوسن امیر طهماسب نبود، این کتاب هیچ‌گاه به زیور طبع آراسته نمی‌شد، ایشان از زمانی که مقاله‌ای از سوی اینجانب در خصوص

فعالیت‌های عبدالله‌خان در یکی از نشریات معتبر علمی و پژوهشی کشور چاپ گردید، همواره مترصد این بوده‌اند که پژوهشی مستقل، مفصل و بی‌طرفانه در مورد نیای بزرگوارشان به رشته تحریر در آید و از آنجایی که احساس می‌نمودند حقایق زندگی امیر همچون ماهی در زیر ابرهای تیره تاریخ پنهان مانده و حتی نزدیکان آن مرحوم نیز از گستره فعالیت‌های ایشان آگاهی کاملی ندارند، وجهه همت عالی خویش را بر حمایت از چاپ و انتشار این اثر نهادند.

در بخش ضمائم کتاب گلچین بی‌نظیری از چهار آلبوم شخصی امیرعبدالله که در نزد جناب ناصر امیرطهماسب بود با توضیحاتی کامل ارائه نموده‌ایم. در بخش اسناد نیز تصاویر مهمترین اسناد خانوادگی و اسناد برخی از مراکز آرشیوی را با ذکر مستند منابع آورده‌ایم که امیدوارم برای خوانندگان و محققان تاریخ معاصر ایران و علاقه‌مندان به شخصیت امیرطهماسب سودمند واقع شود.

در طی مراحل پژوهش و تدوین این اثر از کمک‌های شایان توجه و مساعدت‌ها و همکاری‌های بی‌شائبه نزدیکان و دوستان بهره‌های فراوان برده‌ام، از آقای محمد رحیمی‌پارسا دوست محقق و ارجمند به جهت یاری‌رسانی در تدوین این اثر سپاس بی‌پایان دارم. دیگر اعضای خاندان محترم امیرطهماسب به‌ویژه آقایان فرخ‌شاه، مهدا - نوادگان عبدالله‌خان - اطلاعات ذی‌قیمتی از زندگی و فعالیت‌های ایشان در اختیارم قرار دادند؛ آنان به بجزارم. از همکاری مسئولین و کارکنان آرشیوهای مراکزی چون سازمان اسناد و کتابخانه ملی، مرکز اسناد وزارت خارجه، کتابخانه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی به صورت گسترده بهره برده‌ام که جای تشکر و قدردانی فراوان دارد. زحمت بازخوانی و ویراستاری ادبی متن کتاب با سرکارخانم یوحنا فیاضی بوده است. من‌شان می‌باشم، همچنین طراحی و چاپ بی‌نظیر و نفیس کتاب با همت و نظارت دوست دانشمند و فرهیخته‌ام جناب آقای دکتر علی یزدی‌نژاد - مدیر محترم انتشارات میرماه - صورت پذیرفته، که از ایشان بی‌اندازه تشکر و قدردانی می‌نمایم.

دکتر عمادالدین فیاضی

تهران - پاییز ۱۳۹۵

فهرست

فصل اول: نگاهی گذرا به پیشینه قزاقخانه در ایران و دیگر گونی های آن	۲۱
پیش درآمد	۲۱
قزاق کیست؟	۲۲
پیشینه روابط ایران با طوایف قزاق	۲۳
تأسیس قزاقخانه و روابط قزاق ها با قاجاریه	۲۴
حکومت ناصرالدین شاه و نقش نیروی قزاق	۲۵
نارکینسکی دومین فرمانده قزاق ایران	۲۸
کوزمین کارایف سیمین فرمانده بریگاد قزاق ایرانی	۲۹
سرهنگ «نه اند» چه امین فرمانده روسی نیروی قزاق ایرانی	۳۰
نیروی قزاق و فرسادهی کساکینسکی تا پایان حکومت ناصرالدین شاه	۳۱
نیروی قزاق در دوره مظفرالدین	۳۲
قزاق در دوره محمدعلی شاه	۳۵
نیروی قزاق و نقش این نیرو در اولین سرکشی تاریخی معاصر	۳۷
نیروی قزاق در دوره سلطنت احمدشاه	۴۰
نیروی قزاق در جنگ جهانی اول	۴۲
سرانجام نیروی نظامی قزاق در ایران	۴۵
فصل دوم: دوران تکوین شخصیت سرلشکر عبدالله امیر طهماسب	۵۱
پیشینه خانوادگی	۵۱
ورود عبدالله خان به قزاقخانه و صعود تا ریاست گارد شاهی احمدشاه	۵۷
عبدالله خان یکی از نامزدهای کودتا	۵۹
بررسی کودتای ۱۲۹۹ در تاریخ معاصر ایران	۶۰
وضعیت و موقعیت عبدالله خان بعد از کودتای ۱۲۹۹	۶۴
زمینه های تأسیس ارتش نوین در دوران رضاخان (سردار سپه)	۶۵
عبدالله خان و جایگاه او در ساختار و سازمان ارتش نوین	۶۹

فصل سوم: طهماسبی و اقداماتش در حکومت آذربایجان	۷۳
نگاهی کوتاه به پیشینه آذربایجان و اوضاع آن مقارن با اعزام عبدالله خان	۷۳
عبدالله خان و آغاز کار در آذربایجان	۷۵
عبدالله خان و خدمات عمرانی در آذربایجان	۷۸
جاده سازی، تعریض و مرمت و بازسازی خیابان‌ها و میادین شهرها	۷۸
ایجاد سربازخانه و ساخلوهای نظامی برای امنیت شهرها و مناطق آذربایجان	۷۹
توجه به مسائل فرهنگی و گسترش زبان فارسی در آذربایجان	۸۱
توجه به مسائل اقتصادی مردم و دولت در آذربایجان	۸۳
عبدالله خان و تعهد به جلوگیری از حیف و میل بیت‌المال و اموال دولتی	۸۴
ایجاد و گسترش خطوط تلگراف در آذربایجان	۸۵
ایجاد ترنط در رزمای روسیه برای جلوگیری از بیماری‌های واگیردار	۸۵
اقدامات عبدالله خان در آفرینش و احداث سبیل تبریز	۸۶
مبارزه با مشکلات مالی برای اداره لشکر آذربایجان	۸۷
تشکیل "گاردن پارتی" برای رسیدن به امور خیریه	۸۸
توجه به امور مذهبی مردم آذربایجان	۸۸
عبدالله خان و مسأله خلع سلاح و سرکوبی ایلات	۹۰
عبدالله خان و شاهسون‌ها	۹۲
نقش عبدالله خان در انتخابات مجلس پنجم	۹۵
عبدالله خان و عملکرد وی در قبال اقبال السلطنه ماکویی	۹۸
پایان حکومت عبدالله خان در آذربایجان	۱۰۷
فصل چهارم: بازگشت عبدالله خان به تهران و انقراض قاجاریه	۱۱۱
ترمیم کابینه رضاخان و جایگاه امیرلشکر عبدالله خان امیر طهماسب	۱۱۱
امیر طهماسب، حاکم نظامی و بلوای ساختگی نان	۱۱۲
تلاش برای انقراض قاجار	۱۱۵
نصوب ماده انقراض قاجار	۱۱۶
عبدالله خان و اخراج ولیعهد	۱۱۹

فصل پنجم: وزارت جنگ امیر لشکر عبدالله امیر طهماسب.....	۱۲۱
دولت موقت و جایگاه امیر طهماسب.....	۱۲۱
نخستین کابینه رضاشاه پهلوی و نقش امیر طهماسب.....	۱۲۲
امیر طهماسب و تاجگذاری رضاشاه.....	۱۲۳
وضعیت مالی وزارت جنگ در زمان امیر طهماسب.....	۱۲۵
سر و سامان دادن به اوضاع غرب کشور و سرکوبی ایلات طغیان گر.....	۱۲۶
توطئه علیه امیر طهماسب و سقوط وی در وزارت جنگ.....	۱۲۸
فصل ششم: امیر طهماسب، وزارت فوائد عامه و پایان زندگی.....	۱۳۳
کاربرد و اهمیت وزارت فوائد عامه.....	۱۳۳
کابینه مخبر السلطنه و جایگاه عبدالله امیر طهماسب.....	۱۳۵
سومین سفر رضاشاه به لرستان.....	۱۳۸
سفر بی بازگشت عبدالله خان امیر طهماسب به لرستان.....	۱۳۹
کشته شدن امیر طهماسب در گردنه ازان لرستان.....	۱۴۰
خاکسپاری جسد عبدالله خان امیر طهماسب در بروجرد.....	۱۴۳
منابع و مآخذ.....	۱۴۵
الف - کتابها.....	۱۴۵
ب - اسناد.....	۱۵۰
ج - مقالات، مجله ها و روزنامه ها.....	۱۵۱
نمایه.....	۱۵۳
امیر لشکر عبدالله خان امیر طهماسب زندگی و کارنامه نظامی، سیاسی و اجتماعی: به روایت... و عکس ها... ۱۶۱	۱۶۱